

Oude Kerk, 14 augustus 2022

Groene dienst

ds. Carla Borgers

gelezen:

-Genesis 2: 4-9 (vert. H. Oosterhuis en A. van Heusden, uit: In den beginne)

-Openbaring 1: 4-5, 10-11 en 2: 7 (vert.: J. de Heer uit: De Apocalyps van Johannes)

- Openbaring 22, 1-5 (vert.: J. de Heer uit: De Apocalyps van Johannes)

titel: bomen over de levensboom

overdenking

'Bomen over de levensboom' heb ik deze dienst als thema meegegeven. Je zou in dat thema bomen kunnen zien die het met elkaar hebben over de levensboom. Een beetje onwaarschijnlijk. Het werkwoord 'bomen' of de uitdrukking 'een boom opzetten' gaat niet over bomen, maar over mensen die een goed gesprek over een bepaald onderwerp hebben.

Wist u trouwens dat de uitdrukking 'een boom opzetten' afkomstig is uit Indonesië? Ze werd gebruikt bij het kaartspel. Die boom was een getekende figuur, bestaande uit een verticale streep met vijf of zeven dwarsstrepen (een boom dus), die bij elk gespeeld spel hetzij bijgeschreven of uitgeveegd werden om ieders winst of verlies bij te kunnen houden.

Maar dat terzijde.

Bomen doe je doorgaans met meer mensen. In je eentje een boom opzetten gaat niet. Toch ga ik dat nu wel doen, maar ik hoop dat het gesprek na deze dienst wordt opgepakt en voortgezet, wanneer, waar en hoe dan ook.

Bomen hebben altijd tot de verbeelding van mensen gesproken. Misschien omdat ze een beetje op ons lijken met hun recht opgaande stam, hun takken als armen en hun kruin als hoofd. Een verschil is dat zij wortelen in de aarde, terwijl wij voorbijgangers zijn, vluchtige wezens die hier een poosje mogen aarden, maar deze aarde ook weer moeten verlaten. Een boom heeft soms generaties mensen zien komen en gaan. Of zoals Oosterhuis dichtte: "De bomen hebben wortels, de bomen mogen stevig staan, maar mensen moeten verder gaan. De bomen hebben wortels, maar mensen gaan voorbij."

In de afgelopen jaren, waarin de ernst en omvang van klimaatverandering meer en meer tot ons door is gedrongen, zijn we het enorme belang van bomen gaan beseffen. Niet alleen zorgen ze voor de zo belangrijke zuurstof, een belangrijke levensvoorwaarde. Hun bladerdak beschermt ons tegen de hitte en houdt de felle en voor onze huid gevaarlijke stralen van de zon tegen. En tijdens een niet al te heftige regenbui houden ze ons wel een poosje droog.

In veel landen en culturen zijn die heel oude en wijdvertakte bomen plekken waar mensen elkaar ontmoeten, waar ze recht spreken of vergaderen over belangrijke zaken binnen hun gemeenschap. Ze fungeren ook als herkenningspunten in het landschap. In de bijbel zijn ze soms plekken van ontmoeting tussen de mens en God. Denk aan Abraham bij de eik bij Sichem.

Twee keer in het boek Genesis is er de vermelding van een eik die bij Sichem stond. De NBG-vertaling spreekt over 'een terebint', de NBV over 'de eik', de Statenvertaling over 'het eikenbos'. Abram en Jakob zijn beiden bij deze eik geweest. Deze eik, of dit eikenbos, droeg de naam More. 'More' betekent 'leraar, onderwijzer'. Ja, bomen hebben ons kennelijk wat te leren! Wat dan, denkt u misschien? Wel, misschien over verbinding, over verbonden zijn en wat het betekent als die verbondenheid wordt verbroken.

Elk voorjaar zien we bomen weer in blad komen en vaak komt er prachtige bloesem tevoorschijn, een lust voor het oog! In de winter laden ze kaal geworden weer op voor de volgende ronde. Maar er gebeurt veel meer in het leven van een boom, ontdekte boswachter en auteur Peter Wohlleben. Vooral ónder de grond. Daar zijn

bomen met elkaar verbonden door een net van schimmeldraden, geven ze elkaar indien nodig voedingsstoffen door en waarschuwen voor gevaar.

Een mooi voorbeeld daarvan ontdekten wetenschappers zo'n vijftig jaar geleden bij acacia's op de Afrikaanse savannen. Giraffen knabbelen graag van deze boom, die ter verdediging niet alleen een vies smakend gifstofje naar z'n bladeren stuurt, maar ook een waarschuwingsgas produceert waardoor zijn burens ook die vieze smaak krijgen, tot honderden meters ver.

Bomen kunnen leren volgens Wohlleben. Ze zijn - natuurlijk op een andere manier dan wij - heel intelligent en sociaal, ze hebben gevoel, ze hebben familie en ze zorgen voor elkaar via zwammen, schimmels en hun bloesem of bladeren. Zo zijn bomen met elkaar verbonden en steunen elkaar. Maar er zijn gevaren waartegen ze geen verweer hebben: de kettingzagen van de mens en de immense vervuiling die diezelfde mens veroorzaakt. Waar de mens bossen kapt voor de teelt van monoculturen zoals soja of cocoplanten, vernietigt hij niet alleen bomen, maar een hele leefgemeenschap met tal van onderlinge verbindingen en verbanden. Zo bezien is elke boom een levensboom.

De levensboom in de bijbel staat voor onsterfelijkheid, voor eeuwig leven. Nadat de mens gegeten had van de boom van de kennis van goed en kwaad werd hij volgens het verhaal in Genesis 3 verbannen uit de tuin van Eden om te voorkomen dat hij ook van de boom van het leven zou eten en onsterfelijk zou worden. Tegenover dit verbanningsverhaal staat de belofte uit Openbaring 2:7 dat de overwinnaar te eten krijgt van de boom van het leven. En in Openbaring lezen we over dat prachtige visioen over het nieuwe Jeruzalem, waar het geboomte van het leven twaalf maal per jaar vrucht geeft waarvan de mens kennelijk mag eten, en waarvan het blad de volken geneest. Ik neem aan dat die volken worden genezen van alle aandriften die maken dat ze elkaar en heel de aarde naar het leven staan. Tussen die twee verhalen over de levensboom staat dat andere verhaal. Het verhaal over de mens die die levensboom op zijn rug torste en er uiteindelijk aan vastgenageld werd opdat wij - hem ziende - verlost zouden worden van onze machtshonger, van onze immense hebzucht, van ons denken in tegenstellingen, van onze eeuwige reflex om geweld met geweld te beantwoorden.

Tijdens het voorbereiden van deze dienst kwam ik gisteren nóg een afbeelding tegen. Het is een schilderij van de Indiase kunstenaar Lucy d'Souza-Krone. Op dat doek zie je in het midden een levensboom: de altijd groene mangoboom, voor Indiërs het symbool van leven.

Een menselijk figuur sterft aan de takken van de boom. Daarmee verbeeldt ze de stervende Moeder Aarde.

De andere personen die erbij staan vertegenwoordigen ieder een element uit de natuur: De rode aarde klampt zich vast aan de boom. Het blauwe water aan de voet en het vuur in het geel drukken de pijn uit. Broeder Wind omarmt de boom. Zo helpen ze allemaal samen om de boom weer leven in te blazen omdat ze er één mee zijn, omdat er een diepe verbondenheid is tussen de aarde, de boom van het leven en alle elementen uit de natuur. En de mens? Die sterft, hangend aan de takken van de boom.

Lucy d'Souza heeft met dit schilderij het vrouwelijke gelaat van God uit willen drukken. Zij vindt dat onze God geen straffende, veeleisende God is, maar een God van mededogen en verbondenheid. De vier personen, water, wind, aarde, vuur vloeien immers samen in de zorg en de pijn om de boom die lijdt en bedreigd wordt.

Waar het verhaal uit Genesis vertelt van het verbreken van de verbinding tussen God en mens en tussen de mensheid en de aarde, daar vertelt het visioen van Johannes uit Openbaring ons dat die verbinding altijd weer mogelijk is.

Maar, dat kan niet zonder het kruis. Dat kan niet zonder dat we eerst sterven aan onszelf, aan datgene in ons dat ons ervan weerhoudt verbinding te maken met God, met elkaar en met Moeder Aarde. Dat sterven aan onszelf is de grootste klus die we te klaren hebben. Daarbij is het maken van een totale omslag in onze energievoorziening kinderspel.

Maar ... er is een belofte: de overwinnaar zal mogen eten van de boom van het leven, waardoor hij eeuwig leven krijgt. Dat heeft niets te maken met lichamelijke onsterfelijkheid, maar met een andere manier van leven. Die overwinnaar zal verbinding ervaren, die zal ervaren hoe het is om deel te zijn van het grote geheel van de schepping. Die zal niet meer willen vernietigen, maar opbouwen. En wie is dan die overwinnaar? Dat is de mens die zichzelf overwint en dat kan ieder van ons zijn. Amen.